

HANS WERDMÖLDER

KANSPARELS

MOCRO'S OP HET SCHERP VAN DE SNEDE

JUST
PUBLISHERS

Voorwoord

In *Het Parool* van zaterdag 20 augustus 2022 staat een paginagroot artikel over een groep dealers en verslaafden die actief zijn op het Iepenplein in Amsterdam-Oost.¹ Het plein zit dagelijks vol met junks, kleine en grote dealers, hangjongeren en verwarde mensen. De meeste dealers komen halverwege de middag aanrijden op hun scooter of motor en gaan dan op de bankjes op het plein zitten. Een ondernemer uit de buurt die hen een tijdje heeft geobserveerd, zegt erover: ‘Ze lopen met drie telefoons in de hand continu te appen, totdat er iemand langskomt en er iets wordt overhandigd.’ De toeristen op zoek naar goedkope drugs hebben het plein en de dealers inmiddels ook weten te vinden. In contrast met het voorgenomen nieuwe beleid van een gesloten coffeeshopketen, heeft het Iepenplein in Amsterdam-Oost zich ontwikkeld tot een goedlopende openluchtcoffeeshop, met lak aan alle nationale en gemeentelijke gedoogregels.

De groep jongeren zorgt voor veel overlast en de bewoners voelen zich niet veilig. Een homopaar uit de buurt verzucht: ‘Het is continu: “Kankerhomo! Kankerflikker!” En dan lopen wij nooit hand in hand, hè, en kussen (in het openbaar) doen we al helemaal niet. Het is supervervelend en vermoeiend. Maar het gebeurt al jaren.’ Er worden ook regelmatig inbraken gepleegd, niet altijd om iets te jatten, maar ‘gewoon’, om de bewoners angst aan te jagen.

Sanne, een buurtbewoner, heeft vooral last van de verslaafden die in de portieken hangen om uit het zicht drugs te gebruiken. Als ze haar dochter ’s ochtends om acht uur naar school brengt, moet ze zich letterlijk een weg banen door een groep crack-

rokende mensen. Ze heeft al een keer of vijftien de politie gebeld, maar dat leverde weinig op. Een andere buurtbewoner, Willem, stoort zich vooral aan de toe-eigening van de nauwe portieken. Hij zegt: 'Ze pissen hier om de haverklap: het steen is helemaal uitgebeten door de urine. Het is ook intimiderend.' Als Willem de jongens vraagt of ze willen vertrekken omdat ze hier niet doelloos mogen rondhangen, krijgt hij te horen: 'Ik heb wel een doel: ik rook een sigaret.' Sommige buurtbewoners willen dat de gemeente op het plein camera's ophangt, maar volgens een woordvoerder kan daar nog geen sprake van zijn. Daarvoor is de overlast op het Iepenplein nog te gering.

In het artikel wordt nergens een opmerking gemaakt over de etniciteit van de overlastplegers, maar ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat het vooral Marokkaanse Nederlanders betreft. Het hele verhaal doet mij sterk denken aan de Marokkaanse hangjongeren aan het begin van mijn onderzoek, in de jaren tachtig in de Amsterdamse wijk De Pijp. Bij het lezen van het artikel in *Het Parool* vraag ik mij oprecht af wat er in veertig jaar tijd is veranderd. Weliswaar is er sinds 2005 sprake van een dalende trend in de geregistreerde criminaliteit onder de groep Marokkaanse jongemannen, ook in Amsterdam, maar de overlast, diefstal, inbraken en de drugs zijn er nog steeds. Evenals het zwalkende beleid van bestuurders in de hoofdstad. Homo-haat en geweld onder Marokkanen blijft onbespreekbaar. Bij problemen in de stad een bevolkingsgroep expliciet benoemen mag ook niet meer, uit angst om te discrimineren en te demoniseren.

In dit boek beschrijf ik een twintigtal moco's die in de jaren tachtig opgroeien in de Amsterdamse wijk De Pijp. Ze zijn allen in Marokko geboren en worden de tussengeneratie genoemd. De jongens zorgen voor veel overlast in de buurt. Ze vormen een jeugdbende en breken auto's open, sluipen woningen

binnen en beroven mensen op straat. Een aantal van hen raakt verslaafd aan het gebruik van heroïne en cocaïne. Hulpverleners en jongerenwerkers hebben geen vat op hen. Ik heb hen Kansparels genoemd.

Hans Werdmölder

Inleiding

*‘Als je maar niet schrijft dat we allemaal criminelen zijn.’
Dat beloof ik.*

Het is april 1982. Eindelijk kan ik aan de slag als onderzoeker. Om op een ongedwongen wijze kennis te maken met een groep Marokkaanse randgroepjongens heb ik het verzoek gedaan te mogen participeren aan de dagelijkse activiteiten van de bezoekers in het Amsterdamse clubhuis. Aan de leiding van pleisterplaats 't Pandje heb ik wel moeten beloven niet één, maar twee jaar als vrijwilliger verbonden te blijven aan het clubhuis. Ook moet ik meedraaien met de wekelijkse bardiensten. De jongerenwerkers Frans, Ton en de stagiair Achmed willen ook mijn tussenverslagen en eindverslag lezen, voordat er iets naar buiten komt. Ook dat beloof ik, hoewel ik voorzie dat dit weleens problemen zou kunnen opleveren.

De Marokkaanse stagiair Achmed stelt als voorwaarde dat er in het eindrapport zal komen te staan dat er méér hulpverlening nodig is. Dat kan ik hem niet beloven. In een latere fase is hij bang dat de verwachte negatieve resultaten van mijn onderzoek zullen worden gegeneraliseerd over de hele Marokkaanse gemeenschap. Een niet geheel onterechte vrees, maar moeilijk te voorkomen. De eis van een vetorecht op de resultaten van het onderzoek heb ik van de hand gewezen.

Ter introductie heb ik mij aan de vaste bezoekers van het clubhuis voorgesteld als iemand werkzaam aan de universiteit die een boek wil schrijven over de handel en wandel van Marokkaanse jongeren in deze buurt. ‘Dat is goed,’ vindt Said, die zich opstelt als woordvoerder. ‘Als je maar niet schrijft dat we allemaal criminelen zijn.’ Dat beloof ik.

Het aan de orde stellen van en schrijven over crimineel gedrag van Marokkaanse jongeren was in die tijd, begin jaren tachtig, een groot taboe. In die periode werd dit soort jongeren vooral omschreven als ‘kansarm’. Dat was het toverwoord. ‘En ik wil de helft van de opbrengst,’ was de bijkomende eis van Said. Aan de eerste eis van Said, zijn bijnaam was Speedy, heb ik voldaan. In mijn eerste boek, *Van vriendenkring tot randgroep* (1986), omschreef ik de criminele feiten niet specifiek, maar meer in het algemeen. Soms nam ik de terminologie van de jongens over en noemde ik het ‘business’, het geldende eufemisme door autokraken en diefstallen.

Maar op den duur was mijn belofte niet meer vol te houden. De meeste jongens in het clubhuis waren immers dag in, dag uit crimineel. Ze braken auto’s open, slopen woningen binnen, stalen spullen uit winkels en beroofden mensen op straat. Een aantal van hen raakte verslaafd en moest stelen om de heroïne te kunnen aanschaffen. En wat die tweede eis betrof, zo meende ik: als het eenmaal zover was, zouden we wel zien. De jongens hadden totaal geen idee wat de kosten en opbrengsten zijn van een boek.

De pleisterplaats ’t Pandje, waar ik drie en soms meer dagen per week achter de bar stond, was een door de overheid gesubsidieerde voorziening voor zogeheten randgroepjongeren in de Amsterdamse wijk De Pijp. Marokkaanse, Nederlandse en enkele Surinaamse bezoekers van de pleisterplaats vonden het clubhuis hún zwaarbevochten honk. Overdag en ’s avonds was het een komen en gaan van jongeren die niet meer naar school gingen, spijbelden of zonder werk waren. Ze rookten cannabis en waren elke dag crimineel actief. In het jargon van de jaren tachtig werden ze ‘randgroepjongeren’ genoemd. Deze jongeren waren niet alleen kansarm en passief, maar hadden ook problemen met hun school, geen werk en moeite hun vrije tijd

op te vullen. De term ‘jeugdbende’ vermeed ik met opzet, dat woord zou veel te zwaar beladen zijn. Uiteindelijk zou ik de term toch gebruiken. Na een periode van kennismaking en observaties besloot ik mijn onderzoek te beperken tot een selecte groep van veertig jongens. Alle namen in dat boek (evenals in dit boek trouwens), en soms ook de geboorteplaats van de door mij benaderde jongens, zijn gefingeerd.

Tot die groep van veertig personen behoorden tweeëntwintig Marokkaanse en zes Nederlandse dan wel Surinaamse jongens. Dat waren de vaste bezoekers van ’t Pandje. Ook selecteerde ik nog een twaalfstal Marokkaanse jongens; zij waren cliënten van de vrijwillige hulpverlener Hans Blomsma. Onder hen bevonden zich ook enkele jongens die niet tot de kerngroep behoorden. De door mij geselecteerde veertig jongens, afkomstig uit 27 gezinnen, heb ik de groep Marnel genoemd, een samenvoeging en afkorting van Marokko en Nederland. De gemiddelde migratieleeftijd was twaalf jaar.

Bij de start van mijn onderzoek was Hans Blomsma als hulpverlener nog verbonden aan het clubhuis. Op een gegeven moment trok Blomsma zich terug, omdat hij zich niet meer kon verenigen met het nieuwe beleid van de pleisterplaats. Dat nieuwe beleid hield onder meer in dat men overging op de verkoop van kleine hoeveelheden hasj. Enkele vaste bezoekers, onder wie Abdelkader, Najib en Dennis, namen plaats achter de bar en hielden zich bezig met de verkoop van de softdrugs. De hulpverlening deed Blomsma voortaan vanuit zijn huis. Pas veel later kreeg hij een eigen werkruimte. Blomsma was niet opgeleid als hulpverlener. Hij was van huis uit een muziekproducent, die in de jaren zeventig in de WAO was beland. Bij toeval kwam hij in aanraking met Marokkaanse weglopertjes. Blomsma had een bevoogdende wijze van hulpverlening, waarbij hij ook gebruik maakte van een ‘trukendoos’. Dan speelde hij

een spelletje dammen, mens erger je niet of ganzenbord. Tijdens het spel kwamen de problemen van de jongens vanzelf naar boven, zo was zijn ervaring.

Naast de twee jongerenwerkers, Frans en Ton, draaide een jaar lang een Marokkaanse stagiair mee met de activiteiten in het clubhuis. Achmed was student op de sociale academie en een voormalig pleegkind van Hans Blomsma. Op een gegeven moment raakt hij ook aan de coke. In een drieste bui had hij zijn woning in brand gestoken. In 1986 pleegde hij zelfmoord.

In 1985 woonden er ongeveer 25.000 Marokkanen in Amsterdam; dat aantal zou zich snel uitbreiden tot bijna 80.000 in 2022. Naar schatting waren er in 1985 ongeveer 500 Marokkaanse jongens in Amsterdam die men zou kunnen rekenen tot de categorie randgroepjongens.

Randgroepjongens in De Pijp

Alle veertig jongens van de groep Marnel voldeden aan mijn definitie van randgroepjongens. Dat wil zeggen: ze hadden problemen met hun ouders, waren vaker van huis weggelopen, spijbelden of gingen niet meer naar school, hadden geen of tijdelijk werk, rookten cannabis en/of gebruikten harddrugs en waren dagelijks crimineel bezig. Maatschappelijk gezien waren ze weinig weerbaar en sociaal kwetsbaar. In acht gevallen (zeven Marokkaanse gezinnen en één Nederlands gezin) waren twee of meerdere broers lid van de groep Marnel. Daarnaast waren er vier oudere jongemannen die behoorden tot de niet-criminele, werkende garde. Zij hielden in het clubhuis toezicht op hun broertjes. Dat waren vijftien jongens, die soms ook nog familie van elkaar waren.

Met hun criminele gedrag hadden ze weinig te verliezen. Integendeel, ze hadden er zelfs iets mee te winnen. Geld was een belangrijk motief, maar het ging ook om avontuur, span-

ning en status binnen de groep. Zo liet Mohammed mij in 2009 weten: ‘Wij waren toen heel wilde jongens. Je dacht alleen aan plezier maken. Soms zaten we met zijn dertien in een cel van het politiebureau. Heel gezellig, sigaretje erbij. Vroeg de politiemans aan kleine Achmid: “Wanneer ben je geboren?” “Vrijdag,” zei Achmid. Wij allemaal lachen...’

Mohammed was een van degenen die met de diefstallen was gestopt toen hij rond de zestien jaar was. Tot dan toe had hij van de politierechter enkele vermaningen en boetes gekregen, een soort gele kaart. Een advocaat had hem gewaarschuwd. Hij hoefde nog maar ‘iets te flikken, hoe klein ook, of hij kreeg een celstraf’. Mohammed was in crimineel opzicht een ‘zeer vroege uittreder’.

Wat jonge criminelen in werkelijkheid doen is nog niet zo eenvoudig met harde cijfers aan te tonen. Heel veel crimineel gedrag blijft immers verborgen. Deze zogenoemde niet-gekende criminaliteit wordt binnen de criminologie *dark number* genoemd. Hiervoor is een ander type onderzoek nodig, een veldonderzoek waarin de onderzoeker de jongens observeert en participeert in hun eigen wereld.

Mijn doel was de jongens, met al hun bijnamen en eigenaardigheden, te leren kennen in hun eigen omgeving. Daarom was ik barkeeper geworden in het clubhuis. Alle veertig jongens had ik bovendien meerdere keren gesproken en geïnterviewd, sommigen van hen in de bajes. Ik had ook contact gezocht met hun ouders, vrienden, broers en zussen.

In mijn onderzoek ging het dus om veertig jongemannen: 34 mocró's en zes autochtone of Surinaamse jongens. Daarnaast had ik een zestal oudere jongens van de ‘werkende garde’ diverse malen gesproken en geïnterviewd. Deze oudere jongens waren, op één na, niet (meer) crimineel en kwamen alleen 's avonds of in het weekeinde in het clubhuis. Ze hadden werk

of gingen nog naar school. Meestal was sprake van een oudere broer, die in opdracht van vader toezicht hield op zijn broertje in het clubhuis. Ook waren er enkele oudere Nederlandse jongens, onder wie Poppes, Dennis, Wouter en Robbie, die ook vaker en vooral in het weekend hun gezicht in het clubhuis lieten zien. Er waren twee Turkse jongens, Kemal en Achmed, als vaste bezoeker aanwezig, maar hen heb ik niet bij het onderzoek betrokken. Met uitzondering van Trix, het vriendinnetje van Rinus, kwamen er geen meisjes in het clubhuis.

Bij aanvang van het onderzoek wilden de leden van de begeleidingscommissie dat ik ook een vergelijkingsgroep van goed geïntegreerde Marokkaanse jongens zou opnemen. Daar heb ik in eerste instantie gevolg aan gegeven. Er werd hiervoor speciaal een jonge onderzoekster aangesteld. Uiteindelijk bleek de constructie niet werkbaar. Het onderzoek zou veel te omvangrijk worden, terwijl het in de praktijk moeilijk was om vast te stellen op grond van welke criteria de vergelijkingsgroep zou moeten worden samengesteld. Moesten die nieuwe respondenten ook allemaal uit dezelfde buurt komen? Binnen een en hetzelfde Marokkaans gezin stelde ik al grote verschillen vast; de ene zoon was zonder werk en crimineel, de andere zoon ging naar de havo en een dochter was leerling op het Atheneum. Wat was hiervan precies de oorzaak? Individuen verschillen van elkaar en nemen verschillende afslagen in hun leven. Het zijn en blijven wel kansparels.

De methode van participerende observatie

Succesvol veldonderzoek, zo vindt de Amerikaanse criminoloog Ned Polsky, hangt in hoge mate af of een onderzoeker getraind is om naar mensen te kijken, naar hen te luisteren, met hen te denken en te voelen. Meer in het algemeen: *met* hen in plaats van *tegen* hen te praten. Daarvoor is het vertrouwen in elkaar nodig.